

॥ अथमनपरीक्षाप्रारंभः ॥

श्रीमंगलमूर्तकृष्णायनमः॥ श्रीहरयेनमः॥ अथमत्परांशः॥ प्रतिबन्धातिहिंसेयः पूज्यपूजाव्यतिक्रमः॥ अहिंसयेवभूता
नांकार्येयानुशासनं॥ वाक्कुचेवमधुराश्लक्षणाप्रयोज्याधर्ममिच्छता॥ श्रीपित्रेपुत्रायचसदात्मनेनमः॥ शिष्यउवाच॥
संसारतीवबाहुल्यधर्माणांविद्यतेगुरो॥ विरुद्धमनयुक्तानांभिन्नानांचापिरीतिषु॥१॥ तदन्यान्यविपर्ययाच्छङ्कमेजय
तेहृदि॥ सर्वाणिस्युर्यथार्थानिनेवेतिप्रोच्यतामहः॥२॥ गुरुकृपा॥ त्वयायद्विषयेप्रश्नःक्रियतेपारमार्थिकः॥ सर्वैस्तत्तल
तोध्येयस्वकीयकुशलेषुभिः॥३॥ अतीवदुर्गमसत्यमितिज्ञातंतदर्थिभिः॥ भ्रांतिस्तृप्तगमाभ्युद्येगम्यतेबहुरूपका॥४॥
कदाचिद्विद्यतेनिष्ठसत्यमिष्टनिषेधकं॥ ईप्सितानुमनभ्रांतिःकामादिरागचोदिका॥५॥ नरीलोभान्वितःकोपियथाचार्य
चिकीर्षुकः॥ नायुक्तभाषणंज्ञेयमितिष्टप्वनगुरुदितं॥६॥ इप्सिताद्वचनतस्मादृढंहृष्यतिसार्थकात्॥ गुरुत्वेतुनिषि
ध्नेत्तर्हिद्रुष्टतिरोषितः॥७॥ तथैवमानुषाःप्रायःस्वस्वरागेर्वशीकृताः निराकुर्वन्तिशास्त्राणिकामादिरोधकानिह॥८॥
धर्मस्यविषयेतर्हिमानवाअभ्यमानसाः॥ ध्यायंतोपिभ्रमगन्तुंशक्नुवन्तीतिनिश्चयः॥९॥ ययोश्चमत्तयोभीतिवैपरीत्यं
रप्सरं॥ कथंतदुभयोर्ज्ञातुंयथार्थंशिष्यश्चक्यते॥१०॥ नरानुगतधर्मेषुविपरीतात्मकेषु॥ भवेयुरयथार्थानिबहुत्वा
नितर्क्यता॥११॥ धीमद्भिर्निजधर्मस्यकृत्यंतर्हिपरिक्षणं॥ सत्यमोस्तिमुदाग्राह्यो निराकृत्यस्तथानृतः॥१२॥ धर्मस्यविषये
प्रश्नोएतपेशार्थसंयुतः॥ परलोकार्थयुक्तश्चैवैयोनस्तैहिकार्थतः॥१३॥ शिष्यउवाच॥ सत्यात्माकिंविधैर्धर्मोऽलसंणेर्हि
विशिष्यते॥ असत्यो ज्ञायतेकैश्चेतिप्रकाशयहेगुरो॥१४॥ गुरुकृपा॥ विशेषलक्षणान्येवसत्यधर्मस्यशिष्येतेस्फुटं
क्ष्येतदादौतुकार्यमीश्वरवर्णनं॥१५॥ इश्वरोस्तीति सर्वत्रभुविस्वीक्रियतेनरैः॥ केवलनास्ति केरल्येनास्ति स इति कथ्य
ते॥१६॥ धीमान्निवेकदृष्ट्यायःसर्वाल्लोचनगोचरान्॥ दृष्टुंस्मरन्विषयान्पश्येद्वायेव्वकलदर्शकान्॥१७॥ सपुत्रा
नतमीशस्यमाहात्म्यकौशलतथा॥ दयांचाविष्कृतांस्तेषांस्फुटं बोधेति त्रिभुतां॥१८॥ येनेयमियतीभूभिरियन्तजं
तुष्टश्रुत्वा॥ असर्जिरस्यतेचैवतस्थानंतःपरक्रमः॥१९॥ येनवद्गदेहनिनाडास्थ्यादियुतानिहि॥ व्यरच्यंतनरा
दीनामाश्रयंतस्यकौशलं॥२०॥ तथैवसर्वदायेनपात्यंतंगण्यजंतवः॥ लब्धस्वधर्मयोग्यान्नाऽद्यासिन्धुःसविद्यते॥२१॥

तथास्ति सद्भिचारत्मा ज्ञातव्यः परमेश्वरः॥ पुण्यात्मा विमलात्मा च पापाप्रीतिकरोपि च॥२२॥ यत्तत्सर्वमर्त्यानां सदा
हृत्कर्ममार्पयन्॥ सर्वेषां मुक्तमांशक्तिं पुण्यपापविवेकिनी॥२३॥ धन्यास्तदा ज्ञायानीताः सत्कर्मण्याचरन्ति ये॥ स्थिर
स्तहृत्कर्मसंतोषः स्वादु तिष्ठति नित्यशः॥२४॥ पापास्तस्वीयहृद्राणी पुण्यादेशावहेलिनः॥ त्रस्यन्ति निन्दनात् सत्या
डितामनसोन्तरे॥२५॥ संसारेचापि शास्तारोनेके धर्मानुसारतः॥ भद्राणां कुर्वते रेक्षां दंडार्हाणांच दंडनं॥२६॥ राजा
नश्चदुरात्मानस्य क्तधर्माभवंति च॥ विचारो धर्मतः कार्ये इति तेपि विदंति ह॥२७॥ यो वै विवेचनाशक्तिं पुण्यस्य कि
त्विषस्य च॥ नरेषु निदधावीगः पुण्याचाराय चोदयन्॥२८॥ पुण्यस्य सौष्टवं चापि तथा पापस्य दोष्टवं॥ नरान्तः
स्थितया वाण्यास्फुटवाचा ह्यशिक्षयन्॥२९॥ यश्च स्वकीयदासानां हाराशासित् भूभृतां॥ करोत्यप्येहिके लोके
दृढं दण्डं कुकर्मणां॥३०॥ सस्वयं हीश्वरः पुण्यः किं न स्याद् विमलात्मकः प्रसन्नः सक्रियाभिश्चा मुत्र किं त्वि
षं दण्डः॥३१॥ सर्वव्यापी श्वरी स्तीति ज्ञायंत सत्यमार्गकैः॥ तथापि सर्वस्तेभ्यः सभिन्नी स्ति समन्ततः॥३२॥ आ
त्मभ्यः किल मर्त्यानां पदार्थेभ्यस्तथैव च॥ भिन्नः स न्नीश्वरी भिन्नस्तथा स्ति ष्टित संतता॥३३॥ न वा तस्मिन् किञ्चि
नन्ते निर्वाच्यो जः समन्विते॥ नराणामपि सिद्धानां लयः शक्यः कदाचन॥३४॥ इति मत्परांशः श्रीमत्परांशः गुणवर्णनं
नाम त्रयमाध्यायः॥३५॥ श्रीहरं॥ शिष्यउवाच॥ ईशोस्ति सर्वतः सिद्धः परधौमानदयामयः॥ विश्वस्व
ष्टाजगच्छास्ता सर्वभूता च्चर्वाहकः॥३६॥ एवं ज्ञात्वा नरे सर्वैर्यथा हंसस्य पूजनं॥ किं स्वयं शक्यते कर्तुं न वेति भक्त
मानसैः॥३७॥ गुरुकृपा॥ ख्यातानां भिन्नदेशेषु मत्परांशो दहिपश्चितो॥ नृबुद्धिदुर्लभा भ्रातियाथार्थनिर्णयाक्षमा॥३८॥
तस्मान् नृबुद्धिदोर्बल्यादज्ञानभ्रांतिसंयुतात्॥ स्वयंतरे श्वरी विद्यासम्यंगालुन शक्यते॥३९॥ विचाराश्चैव धर्माणां
विविधानामसंख्यकैः॥ मानवैर्भिन्नवशीयेराश्रितानां बुधैरपि॥४०॥ अप्रतरीति युक्तानां विभोः सत्तापवादिनां॥
इश्वरेतरभूतोद्यपूजार्हत्वापदेशिनां॥४१॥ सधर्मो विमलाचार ईशयोग्यार्चनान्वितः॥ बुद्धानशक्यते प्राप्नुविप

श्रद्धिः नरेरपि ॥ ७ ॥ सधर्मोद्गम्यते मुक्तिर्नित्यश्रेयः समन्विता हीनानां पुण्यदेहा तु मुक्तिर्भीत्यतिदुर्लभा ॥ ८ ॥
अतो यथार्थधर्मस्य प्राप्त्यैद्ये शमहायता ॥ अतीवावश्विका ज्ञेया मुक्तिमार्गा र्थिभिः नरे ॥ ९ ॥ एवं मत्वा च देशे
पुनराभिन्नेषु वंचकाः ॥ आत्रावाशास्त्रमैशं नो र्पितमित्यवदन् किल ॥ १० ॥ स्वमिथ्यात्तया च धर्मास्ते कौस
लेन भ्रमेण वा ॥ अपुण्यान् स्थापयामासुरीशेन घृणितोस्तुतः ॥ ११ ॥ ईदृशां सत्यशास्त्राणां नरकल्पनतस्त
दा ॥ मिथ्यात्मकानि सर्वाणि ॥ तिचेत्कोपितु तर्कयेत् ॥ १२ ॥ नैवं यतो हियहस्कगण्यते बहुमूल्यकं ॥ तस्यानु
तस्यानुरूपवस्तुन्यवकल्पयंति नरा सदा ॥ १३ ॥ अज्ञानं विश्वमर्त्यानां मीशस्य करणाः बुधाः ॥ ध्यायंत एष्व
रीनीतिं प्रतिक्षंते मुमुक्षवः ॥ १४ ॥ ईशः किमेहिकस्तरवमाशुनाशं प्रदाय नः ॥ परमार्थस्य लाभाय नाध्वानं
दर्शयिष्यति ॥ १५ ॥ इति मतपरीक्षायां मेशनित्यावश्यकतानाम द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ श्रीहरे ॥
गिष्य उवाच ॥ ऐशं स्वनीतये शास्त्रपेक्षयदिमानवैः ॥ तदा कै जयिते चिन्हे सत्यं शास्त्रतथानृतं ॥ १ ॥ गुरुगवाच
साधु पृष्टं तया शिष्यसंदेहच्छित्तयेयतः ॥ चिन्हानि शेन देयानि लेखविश्वसि मो वयं ॥ २ ॥ त्वमत्कारक्रियाशक्तिः ॥
स्थिता शास्त्रप्रवर्तकैः ॥ प्रथमं सत्यशास्त्रस्य चिन्हमस्तीति भाति मे ॥ ३ ॥ ईश्वरेणेदुशी शक्तिः शास्त्रयाथार्थ्यसा
क्ष्यदा ॥ स्वपुण्यशास्त्रवक्तृभ्यो दीयते द्रुतसिधये ॥ ४ ॥ दयालुनानते नैव भ्रान्तये शरलात्मना ॥ सत्यभार्गी र्थिसाधु
नां समर्थो वचकेषु सा ॥ ५ ॥ अतो ये येनराः पूर्वमास न्द्रुतकारिणः ॥ मृतानां जीवदातारो भविष्यद्वाचिनोपि
वा ॥ ६ ॥ ऐशं मर्त्यापदेशाय शास्त्रतेषु समर्पितं ॥ इति तत्स्थेन चिन्हेन जायते स्फुटेन हि ॥ ७ ॥ एताह कुशक्तिही
नास्त्येयेशास्त्रप्रवर्तकाः ॥ स्वबुद्ध्या कल्पितं शास्त्रमैशमेव वदंति ह ॥ ८ ॥ आचार्यकर्मशक्त्युत्थप्रमाणाभावनी
हिते ॥ अशेषा वंचका ज्ञेयाः स्वयवाभ्रान्तमानसाः ॥ ९ ॥ यतो यमीश्वरः कंचिच्छिष्यार्थं चोदयेत् नृणां ॥ विशेषलक्षणं
स्पष्टं तस्मिन्नेव निधास्यति ॥ १० ॥ तथैव भाविमर्त्याणामपि प्रत्ययहेतवे ॥ आश्चर्यकर्मवृत्तांतः समर्थः पुस्तकेषु सः ॥ ११ ॥

ननु चेत्तर्हितस्य आदतीते समर्थचिरे ॥ प्राचीनकर्मणां यार्ता कथं निश्चिनुगुनराः ॥ १२ ॥ किं नात्रः करणेतेषां दृढी जयते संशयः
आश्चर्याः शृणु भो याया महर्षेः कृता क्रिया ॥ १३ ॥ नसाहात्मा क्षिणा भूतास्तान् ग्रंथे समर्पिताः ॥ स्वकीयं गौरवार्थं यथा चोर्थः
कल्पितास्त्विति ॥ १४ ॥ प्रष्टुः मानुषः कोपि स्वसासारिकर्मकः ॥ किमप्युत्पुर्वकं शृण्वन् प्रमाणं याचेत यथा ॥ १५ ॥ तथैव स्फु
राणां नार्त्तामद्भुतकर्मणां ॥ शृण्वतोपि पराक्षंतां सा प्रमाणं युतानवा ॥ १६ ॥ यद्यत्परं परा प्रासंग्ये चैव समर्पितं ॥ नदृश्यत्
नृते भातुं कल्पितं चैव शक्यात् ॥ १७ ॥ यतो नेकेषु वंशेषु प्राचीनैः समर्थे स्थिते ॥ महत्वं मक्षयामासुर्वीराणां स्मृतिपाठकाः ॥ १८ ॥
स्वकीयकपिताशत्तवाचा नीतकालकर्मकः ॥ सत्येष्वेव चनेकानि कल्पितानि स्यामि श्रयन् ॥ १९ ॥ तथेते श्वा प्रसन्नस्तस्मिन्
ति प्राचीनाः कीर्तिता अद्भुताः क्रियाः ॥ कथाश्च मुल्लैद्यानां भ्रान्तिसंशययोग्यकाः ॥ २० ॥ एतास्तं संरुतामर्त्यसत्यासत्यविवे
किनः ॥ अद्भुतानां कथाः श्रुत्वा शृण्वन् परीक्षताः ॥ २१ ॥ परं तर्हं निधीमन्तस्कर्कशस्ति समन्विताः ॥ पूर्वाश्चर्यक्रिया
कीर्तेः प्रमाणा यपरीक्षितुं ॥ २२ ॥ कस्याप्यद्यतने काले नरासार्था क्रियाः किला कुत्रापि जगती मध्ये न भ्रान्तिक्षणगेतराः
२३ ॥ न कस्यापि विष्कृतो देवदानी भूमिमंडले ॥ भीमैर्विस्मापयत्यस्मान् स्वचमत्करकर्मभिः ॥ २४ ॥ पुराचा विष्कृतिर्भू
ता पृथिव्यां देवकर्मणां ॥ नयेति वै परीक्षज्ञां पंडीताः सत्यतत्पराः ॥ २५ ॥ द्वितीयं सत्यशास्त्रस्य प्रमाणं स्पष्टं तैव ॥ ईशः
पुण्यासकः पुण्यशास्त्रं दास्यत्यसंशयः ॥ २६ ॥ अतो ये ये वंशास्तेषु न निषिद्धाः समंतताः ॥ मराणां कुक्रियाः सर्वाः कुचि
त्ताश्चारा गजाः ॥ २७ ॥ येषु यादुष्टकर्मणि देवानां हीकरतथा ॥ वर्ण्यते वै तदर्थे लकामादिचोदिकाः कथाः ॥ २८ ॥ शास्त्राणि
तानि भ्रष्टात्मनू धीजानीति सव्यते ॥ नोत्पन्नानीश्वरात्पुण्याद्घृणितानि विलपापकत्वा ॥ २९ ॥ पुनर्यमीश्वरं सर्वं सर्वश
मात्मरूपकं ॥ अनंतशक्तिमंतं च हीनपापलबादपि ॥ ३० ॥ मन्यंते ज्ञानिनो सैचेत् कस्मिंश्चित् शास्त्रे ईश्वरः ॥ वर्ण्यते
नरवद्गुष्टः कुम्भाबोवुधिमानीति ॥ ३१ ॥ तदेव आत्मकं शास्त्रं परमेशापवादकं ॥ नराज्ञानो शितं ज्ञेयं ननु देवकदाचन
३२ ॥ तृतीयं सत्यशास्त्रस्य लक्षणं तु विशेषकं ॥ सामान्यतेति भातीह विश्वेषां ग्राहिकानृणां ॥ ३३ ॥ कर्ते स्तुव सर्वेषां भूमि

मंडलवासिनां॥ अन्योन्यभिन्नभाषाणांभिन्नरित्यादिधारिणां॥ ३४॥ नृज्मनेश्चापि सर्वस्याऽस्मानःप्रतिभातिह॥ स्वभावोबुद्धि
रादिद्युक्तस्तुत्यार्थतत्परः॥ ३५॥ अता सर्ववशीयन्स्वभावतत्तः॥ एकत्वमेव धर्मस्य युज्यतेन त्वनेकता॥ ३६॥ ततश्च सक
लेयो ह्यशास्त्रमेकं विमुक्तिदं॥ ईशानो संशयं देयमिति धीरैः प्रतीक्षते॥ ३७॥ शास्त्रं यद्विद्यते वंशविशेषार्थे तु कल्पितं॥ तत्र
वैश्वरतो जातं भाति किं तु नु युजितं॥ ३८॥ इति मनपरां ध्यायामन्य धर्मं न क्षणं वर्णनं नाम नृनां ध्यायः॥ ३९॥ ॥
श्रीहं॥ शिष्य उवाच॥ तच्चिन्हे त्रयसंयुक्तं यच्च शास्त्रं प्रतिभातिह॥ यदि तत्र केवलं सत्यं भवितुं शक्नुयाद्दुरो॥ १॥ तच्चि
न्हहीनशास्त्राणिसर्वाणि तदभाषतः॥ ज्ञायते तैश्चरोत्यतिहीनानि भोजनानि च॥ २॥ तद्वैतं किं तच्चिह्नैः तथा सिद्धं तत्सकं
जानासिकतमं शास्त्रं गुरो मे विस्तराद्दद॥ ३॥ गुरु उवाच॥ स्वष्टीय संज्ञा के धर्मो येष्टु रष्ट प्रवर्तितः॥ यथार्थे श्वरश्चैव भाति
मेशिष्य केवलः॥ ४॥ प्रामाण्यात्स्वल्पसौ धर्मः सम्यग्नाश्चापि सौष्टवात्॥ विश्वासो विद्यते सम्यग् धर्मस्यः सर्वैर्मुमुक्षुभिः॥ ५॥
आश्चर्यं कर्म युक्तसोती व पुण्यात्मकस्तथा॥ अशेषमानं वै ग्रह्या इति चिह्नं त्रयान्वितं॥ ६॥ यद्वयं संज्ञे देशपारसीक
स्य पश्चिमे॥ प्रागासन् भव्यवत्तरः पुण्या ईश्वरशिक्षिताः॥ ७॥ तैस्वकास्त्रिनमस्तानां भाविनां चोपदिष्टयो॥ अविष्यत्कर्मणां
वार्ता प्रोचुरैश्वरशक्तिनः॥ ८॥ तद्भयवत्त्वकायेषु प्राकृष्टी स्तुष्टावतारतः॥ प्रोक्तेषु मुचिरं कालं स्मृतये लिखितेषु च॥ ९॥
भाविकृष्णावतारदिष्टं तां तोयापि विद्यते॥ ऐशशक्त्या र्पितस्तत्र पश्चात्पुर्णो भवयथा॥ १०॥ यदा त्वावतरत् स्तुष्टी नरस्तु
पीविभोः कृतः॥ कन्याया विमलायाः सजातः शक्त्या सदात्मनः॥ ११॥ अविश्वकार मत्यानां मोक्षासः शक्तिमांस्तदा॥
अतीवाश्चर्यं कर्मो धनसाध्यं नरशक्तिः॥ १२॥ रोगार्तान् वाक्यमात्रेण सद्यः सुस्थी चकार सः॥ भूतानामुपसर्गश्च प्रदत्त
मसंमततः॥ १३॥ मृतं च जीवयामास स्वयं चैव दुरात्मभिः॥ हतः पश्चात्तृतीये न्हि पुनर्जीवन्व भो भुवि॥ १४॥ अनेतुस्वर्ग
मारो हतस्वकीयशिष्यगोचरे॥ शक्तिं चैतादृशी स्वीय प्ररितेषु समर्पयत्॥ १५॥ स्तुष्टस्य चरितं शिष्यविस्तराच्च यदीष्ट
सि॥ ज्ञातुं श्रीस्तुष्टं गीतारव्यकाव्यं पठतां त्वया॥ १६॥ शिष्य उवाच॥ एतानि सर्वकर्माणि कृतानि तत्त्वतो न वा॥ श्रीरष्ट

नेति विज्ञातुं निश्चयं शक्नुयाकथं॥ १७॥ क्रियाणामद्भुतानां हि कीर्तितानां नैरेरपि॥ कर्तव्यास्य प्रमाणानामप्रतीति
र्विवेकिभिः॥ १८॥ स्तुष्टेन प्रोक्तकर्माणि कृतानि निश्चिनोषिर्कैः प्रमाणैर्ज्ञातुमिष्टामित हि मामुपदेशय॥ १९॥
गुरु उवाच॥ कृतानि साक्षिणां साक्षाद्भुतानि जैवैरिणां॥ एतानि प्रोक्तकर्माणि स्तुष्टेनाद्भुतकर्मणां॥ २०॥ नतस्य रि
पवादशा ईर्ष्यापितदीप्ताः॥ आश्चर्याः सक्रियास्तस्य निःहंतुं स्वयं शक्नुवन्॥ २१॥ तत्त्वगोरोहणात्पश्चादतीते समर्थे च
रे॥ चरितं नृमहामोक्तं पुस्तकेषु समर्पयत्॥ २२॥ प्रवृत्तानां तत्त्वेषां सारं रष्ट्रं वैरिणी॥ सद्यः प्रचारितानां च रवंडनं क्व
पिनोक्तं॥ २३॥ ततश्चाखंडनं यानि तद्विपक्षोद्यमादपि॥ तान्येव जगती मध्ये व्यस्तारिषत सर्वशः॥ २४॥ यदा स्यवातर
स्तुष्टस्तदनत्समयाच्च प्राकृष्ट्यगदिगमिनो मर्याः शिष्टा आसन् मवर्वराः॥ २५॥ रोम्याणां यवनानां च पांडिल्यैः कवि
श्रुतं॥ प्रवृत्तं ध्ययनाद्भुतिना विद्यासमन्वितं॥ २६॥ मते च विस्तरं नृत्वे रष्ट्रीयेतत्परीक्षणं॥ प्रचक्रे पंडितैः सत्या
जिज्ञासुभिर्दृढं॥ २७॥ तच्चैव चाभविष्यच्चैन्मिथ्यावाक्यं लोपोपि चै॥ तदैतैर्वैरिभिर्दक्षैः सनास्थास्यदखंडितः॥ २८॥
श्रीस्तुष्ट्यानुगा आथाऽस्त्यत्वात्तन्मतस्य ह॥ तस्यावलं विनोभुवनं निति स्पष्टं प्रकाशते॥ २९॥ यतः प्रवर्तते तस्मिन्
मते दोषवनिर्दक्षः॥ पोडनं सेहिरे सत्यं तं स्वपूर्वे नुयायिनः॥ ३०॥ ऐहिकं ये मुखं त्वस्वेषातः सोढकं दक्षः॥ स्तुष्टं
डभाजोपि मृत्युभीत्यपराजिताः॥ ३१॥ तन्मतां लिङ्गं नृत्वा बन्धात्परां नतत्पुः॥ स्वधर्ममीश प्रचर्तते मनिरनोत्र
संशयः॥ ३२॥ असत्यपक्षपातात्कामानुषोवा तुल्यते करिष्ये हि कल्याणं कष्टसहनं संयुतं॥ ३३॥ अता मुत्र
सुखवाशातो निश्चलैः किल रत्नार्थकैः॥ सपवालं बितो धर्मो दृढं च पीडितैर्धृतैः॥ ३४॥ मुक्तये कश्च यीमानं वै धर्मक्रे
शसमन्वितं॥ आलिङ्गं दत्तं भद्रं पुरपरीक्षिततत्त्वकं॥ ३५॥ प्राचीनास्ते चरितं हि साश्चर्यं कर्मसंघकं॥ रष्ट्रस्य नि
श्चितं ज्ञातुं जग्मुर्दृढशक्तिनः॥ ३६॥ तस्मात्स्वष्टीयशास्त्रोक्तानि स्थितं कृतकर्माणां॥ आदौ परीक्षितानां न कर्त
व्यः शिष्यसंशयः॥ ३७॥ शिष्य उवाच॥ श्रीस्तुष्टवर्णकाग्रंथा कृताः सयोरिगोचरे॥ न तृतीये चिरे काले इति निश्चय

तेकथं॥३८॥ गुरुवाच॥ वैक्रमस्य शकस्यादाववदावतारः कृपान्वितः॥ रघुस्य भृतले भृतः स्वर्गचरो हणं पुनः॥३९॥
 ततः सन्भोक्तृतां नृभिः प्रष्टुः कुतुहलात्॥ ग्रंथे स्वल्पे गते कलेन तु दीर्घे समाप्यता॥४०॥ प्रमाणं चापरे ग्रंथावलात
 तमयावधि॥ आरभ्या ह्यप्येतत्परम्यरयातता॥४१॥ रघुष्टीये भ्यश्च शास्त्रेभ्य उद्धृतानि वचोसिहा॥ प्राप्तं तेतेषु मि
 नेषु ग्रंथेषु ह्यदितः किल॥४२॥ तद्ग्रंथेष्ववलीबधेऽप्यवतारणिकोद्यतः॥ तत्सर्वापेक्षया पूर्वं सञ्जातं भाति स्वार्थकं
 ॥४३॥ ग्रंथानां चैकशस्तेषां क्रमेण प्रथमावधि॥ सर्वेषां रचनाकालः सन्निर्णीतो भवद्भुधेः॥४४॥ ग्रंथानां तर्ह्यमीष्वे श्रीस्व
 ष्टसमयादपि॥ ततानामद्यपर्यंतं पारंपर्यनुसारतः॥४५॥ अगुप्तो सत्तिकात्मानां कृतानां शरत्कालमभिः॥ विपक्षास्वडि
 तानां च विश्वस्तानां तथादितः॥४६॥ वर्णानां जायते स्पष्टादिति विस्तरसंयुतात्॥ शास्त्रस्य रचनाकालः स्वष्टीव स्याति
 निश्चितः॥४७॥ शिष्य उवाच॥ श्रीरघुष्टाश्वर्यं कर्माणि कृतानि वैरिगोचरे॥ इत्यादेर्भवत्सत्कर्मादिभ्यां सो जायते म
 म॥४८॥ धर्मस्य त्वधुना सारं तेन प्रवर्तितस्य मे॥ विज्ञाय विद्यते मेष्टसनवेति प्रकाशय॥४९॥ गुरुवाच॥ हितो
 यं लक्षणं यत्ते सत्यधर्मविशेषकं॥ प्रोच्ये हं तत्स्फुटं भाति मे रघुष्टप्रचारिते॥५०॥ पुण्याभ्यस्तस्मिन्नाज्ञाभ्यस्त
 दर्थस्यामलत्वतः॥ उपतिरे श्वरो भाति स्वार्थकस्य मतस्य ह॥५१॥ एतादृक् सत्यधीमत्ता पुण्यसता समन्वितं॥ नव
 भौनरधी जाते शास्त्रं किंचित्कदा न्वन॥५२॥ पुण्यात्मा हि स्वयं स्पष्टः नृपापभावहीनकः॥ चकार सर्वदा पुण्यं तथा
 न्यानादिदेशच॥५३॥ कामलाभाभिमानादिभ्यश्च रागविषर्जितः॥ दीनानां रोगिणां चैव विपद्बन्धानमुमो
 च सः॥५४॥ मर्त्यांश्च भामितान् प्रयत्नं सत्यधर्मपराङ्मुखवान्॥ विस्मृतपरलोकांश्च मुक्तिमार्गे निनाय ह॥५५॥
 ईशस्य हृदि स्थितं प्रेमपूजारीति समन्वितं॥ मीयुक्तं मानवैः कृत्यमिति नित्यमुपादिशत्॥५६॥ तेनैव मुख्य
 धर्मेण सार्थमन्यास्तथाक्रियाः॥ कृपां परोपकारं च सत्यमार्जवमेव च॥५७॥ निर्वेदमार्दवं चापि कामलोभादिबर्ज
 नं॥ इत्याद्या आदिशत् रघुष्टे निखिलंगो निषेधकः॥५८॥ शिष्य उवाच॥ पेश्वरज्ञानसंपन्ना आचार्या भव्यवाचिनः

तेनोसा भवना किं नरधर्मानुपादिशत्॥५९॥ नेपाहोरश्च रोदशाश्च त्वाच्यं न नृगोचरे॥ तदा जयं कथं रघुष्टावसारस्य प्रयोजन
 नं॥६०॥ गुरुवाच॥ न पुण्यकृतिमात्रार्थे न च मर्त्योपदिष्टेय॥ भूमावतारत्वर्य ईशपुत्रो हि नाकतः॥६१॥ दृढदंडार्हक
 नानुस्वीय किं निषहेनुनः॥ नराणामपि मुक्त्येव मोवनसां विशेषकैर्दानीं सत्यशास्त्रस्य तृतीयवचनी लक्षणं सामो
 न्यमिति रघुष्टीये धर्मसम्यक्प्रदर्शिकं॥६२॥ यत्तन्मन्त्रशास्त्रोक्ता आदिशाः सर्ववंगके॥ विश्वोर्वावासिभिर्मर्त्यैः
 पालनीया भवंति ह॥६३॥ न कोपि मानवो जातिविशेषादिकहेतुना॥ तन्मन्त्राख्यं वनीत्यन्त फलानंशो भवत्यपि॥६४॥
 नृजातिनिखिलादीनां गृहीत्यापकलेकतः॥ सामान्यान्मलिनौ भूता दंडदंडादिभेतिह॥६५॥ निरुद्धेन तत्कलकस्य
 तदुभृत्ये च दंडतः॥ श्रीरघुष्टीनृमहात्राणावतीर्णः प्राग्वभोभुवि॥६६॥ त्राणस्य भोक्तृसिद्धस्य मर्त्यानिखिलवंगजः
 यवनाभारतवायाभूचतुर्दिक् स्थितास्ममे॥६७॥ संस्तुता बर्चराशेव विपश्चिदविपश्चितः॥ प्रमादाच्छत्रुगुप्ते शाङ्ग
 वितुंसहभागिनः॥६८॥ शिष्य उवाच॥ स शिष्येनेव स्वरं मनो पूर्वप्रचारिते॥ विशेषविषयासंनिके ध्यायात्प्राणलि
 प्पकैः॥६९॥ गुरुवाच॥ मन्त्राप्रथमं शिष्यं सर्वेषां भूतानां नृणां॥ इशाजोद्धृष्टकादाद्यान्तुः परम्यरयागता॥७०॥
 नृभृष्टभावतो नित्यं जन्यते ह्यसं संचयः॥ दंडार्ह इति शास्त्रात्कलहलोके तथापरे॥७१॥ नृरूपं दयया धत्ते शसुनुः
 स्वयमीश्वरः॥ येषु रघुष्ट इति रव्यातः श्रमशिक्षा प्रदावच॥७२॥ यद्दूर्योधन्ययाशेषहेतो नृणामघस्यसः स्वपुण्यदेह
 यजनप्रायश्चित्तचकार ह॥७३॥ तत्रायश्चित्तमात्रार्थमीश्वरेणानुनापिनं॥ एतत्प्रसादसंयुक्ता क्रियते कर्मपक्षमा॥७४॥
 यः कोपि स्वीयपापार्थेनुनापंशोकसंयुतं॥ कुर्यात्कलशरत्नरघुष्टप्रायश्चित्ते च विश्वसन्॥७५॥ स एव मोक्षयते पापैः साहा
 य्याच्च सदात्मनः॥ अमृत्योश्च स्थिरस्तिष्ठेत्स्वर्गं पेशया सति॥७६॥ यावत्तु ह्यत्र संसारजीवेतावदयोद्भवैः॥ कुशेनैव मो
 क्षयंतसम्यक्स्वत्वसो धार्मिको मिसन्॥७७॥ यावत्तु ह्यत्र संसारजीवेतावदयोद्भवैः॥ कुशेनैव मोक्षयते सम्यक्स्वत्वसो
 धार्मिको मिसन्॥७८॥ यतः श्रमादयो दुःखैः परीक्ष्यंते गुणास्ममे॥ संसारस्य दापदासक्तिर्ददाच प्रतिबध्यते॥७९॥

म०प०क्षा ५ इशंप्रत्यमलंप्रेमदूस्त्रंभीनिसमन्वितं॥दयाचकुरुतेभद्रोयो नृन्यप्रतिनिरंतरं॥८०॥ईशदेतैहिकसुखमितमोक्ता
 कृतज्ञकः॥नक्षद्रविषयासन्नवाहदयाविस्मृतेश्वरः॥८१॥नस्वस्यभ्रष्टभावस्यशक्तौकिंतुसदात्मना॥प्रदत्ते
 विश्वसन्नित्यंप्रसादपुण्यशक्तिदे॥८२॥सन्मोक्षघानहेतुभ्योपेभ्योयश्चपराङ्मुखः॥विहातुकल्पकाम
 लोभक्रोधादिचेष्टते॥८३॥धर्मोदीनात्मकोभक्तःस्वर्गनित्यस्वरूपकः॥सएववास्तवो ज्ञेय ईशिष्टः॥
 एदेवैवकः॥८४॥शिष्यउवाच॥सदात्मनित्ययाप्रोक्तोमयाको ज्ञेयएवसः॥रघुश्चकथमीशस्यपुत्रोरया
 तोस्तिहेगुरो॥८५॥गुरुवाच॥मुगूढविषयेप्रश्नश्चशिष्यान्नक्रियतेतया॥नृबुध्यानवगंतव्येयच्छास्त्राक्तं
 तच्छृणु॥८६॥पितापुत्रःसदात्माच नि ज्ञातयस्त्रिरूपकः॥एकएवैश्वरोनित्यंविद्यमानःसनातनः॥८७॥पितास्त्री
 श्वरोस्त्वावंपुत्रोविद्यतइश्वरः॥सदात्मावैश्वरोस्तत्रनरुत्यःसंशयोबुधैः॥८८॥नत्रयस्त्रीस्वराज्ञेयाएकईशस्तकेव
 लं॥अनादिरविकर्यश्चानिर्वाच्यश्चात्मरूपकः॥८९॥स्वपुत्रप्रेरयामासनरमुत्तेयपितेश्वरः॥पुत्रस्त्वानरइमोप्राय
 श्रितं समाधत्वा॥९०॥सदात्मास्वात्मप्रसादान्नत्रपुत्रमृत्युफलाच्छुभात्॥नृणांविश्वासिनां—पापात्युष्णीकरोतिह
 ९१॥अतोत्यंतदयाहेतोःपितृपुत्रमदात्मनो॥आनंदप्रेमसंयुक्तास्त्वृत्तिःकार्यानिरंतरं॥९२॥शिष्यउवाच॥मुक्तिःस
 ष्टीयशास्त्रोक्तायामझीरनिकांक्षिता॥संस्थितास्वर्गलोकेश्वरसामेवोद्धास्तिकीदृशी॥९३॥गुरुवाच॥मर्त्यैःसंसारकारा
 स्यैःपापाधीभूतमानसैः॥नस्पष्टंशक्यतेबोधुंतत्करंवारल्लोकिकं॥९४॥यावज्जन्मार्थक्यच्छास्त्रद्वार्ताशिष्यानुवृ
 यते॥तामेवशक्त्यावक्तुंलघुद्विद्योतनायह॥९५॥सतःरघुष्टीयशास्त्रोक्तस्वर्गलोकंगतानरा॥स्थस्यतिसततंपुण्यः
 सम्यङ्निर्मलचेतसः॥९६॥तेषुसत्तमल्लेकेषुश्रुमानंदान्वितेषुच॥प्रवेष्टुयाशक्त्याच्छोकेदुःखसंघश्चापजः॥९७॥
 यश्चैवप्रोप्यतेतत्रनंदःसईशकर्मणा॥दृष्टेभ्योविभोस्तेजोधाणांअप्रेमसंयुताता॥९८॥नतत्रकांक्षिकोपिक्रम
 जानिसन्नवानिह॥शारिरकाण्यपूतानितेभ्यःसतरश्मभाक्॥९९॥इत्यादिफलसंयुक्तास्वर्ग्यामुक्तिरनेनका॥श्रीरू

ष्टस्याभिज्ञतामृतायाच्यतां दृढमीश्वरात्॥१००॥अतिदेनैष्ककालैवसाहिकाक्षानरात्मनः॥अतस्तस्यैहिकैरर्थै
 तर्पितुंशक्त्याधुवां॥१०१॥नमुक्तिर्गम्यतेयैस्तत्तेषांदंडोभयंकरः॥भावितानरकेधोरताडितानांसनातनः॥१०२॥
 अतोहिरघुष्टस्यमतायलंबीस्वपापहेतोचरुक्तानुत्तापः॥नृमोक्षयज्ञस्यफलानिरातुंपापक्षमादीनिकिला
 र्थयेशं॥१०३॥इतिमतपरीक्षायांरघुष्टियमतप्रमाणप्रदर्शनामचतुर्थोऽध्यायः॥४॥ ॥शिष्यउवाच॥
 ऋषीत्याख्यैःकिलोक्तानांपुण्यानांसर्वभारते मतानांपूजितानांचमुदीर्यसमयावधि॥१॥मयाप्यात्मास्त्री
 तानांचबाल्यकालान्निरंतरं॥वेदस्मृत्यादिशास्त्राणांविषयेवशिकिं गुरो॥२॥गुरुवाच॥यंतत्संबंधिन
 तर्कवश्येहंरुचिचार्यते॥तंशृणुपक्षपापात्मासत्यग्रहणशीलकः॥३॥अशेषाःप्रायोविद्यंतपक्षपातिनः॥स
 शैशवावधिष्टेषुविषयेपुरताददं॥४॥यस्त्वैवसत्यमात्रार्थीसर्वस्वार्थानपेक्षया॥सएवैवैवःशिष्योऽनुधोस्ति
 वास्तवस्मृतः॥५॥अतस्त्वष्टविषयेवस्थमाणांमृतार्थिनः॥मयासंत्यक्तधीस्वष्टदृष्टिबाधोगृहाणवै॥६॥आ
 रतीषुष्वेदादिशास्त्रंचलक्षणत्रयं॥प्राक्प्रोक्तंप्राप्यतेकिंवा नेतिदेश्यामिसाम्यते॥७॥प्रमाणंप्रथमंसत्यशास्त्र
 स्याद्भूतसधिका॥शक्तिप्रवर्तनेतस्यस्थितास्पष्टेत्यवादिषं॥८॥इत्यादिलक्षणाभावात्प्रतानियानिभारते॥शा
 स्त्राणिनानिनेशानि ज्ञातयानीतिमेमति॥९॥परम्यरागनारव्यातिर्याव्यक्ताकाव्यरूपका॥चित्रतांतसंयुक्ता
 स्मरंदेयकथान्विता॥१०॥मुग्धशिश्नादिविभ्रस्तासाबुधेभ्योनरोचते॥अतीवासंप्रवाबुधामोहजाज्ञानकल्पि
 ता॥११॥इदानींभूतलोकोपिह्याश्चर्यकर्मशक्तिश्च॥नदेवाननरोभातिदेवशास्त्रप्रवर्तकः॥१२॥क्रियायय
 हुताःसर्वाविलुप्ताभूमिमंडलात्॥कुत्राप्याविस्मृता आचनरसाक्षान्भ्रातिह॥१३॥तदायायाःक्रियादेव्यैः
 रयायतेपिपुराताः॥तावैप्रमाणहीनाश्चेन्नप्रत्येयाविवेकिभिः॥१४॥यायाश्चसाक्षिणांसाक्षादक्रियताहुताः
 क्रियाः॥ग्रंथेषुचार्पितासयःसंसास्त्रप्रकाशिताः॥१५॥कर्तव्याकेवलंतासाप्रतीतिःकिलतार्किकैः॥तलै

एषः स्वष्टस्वस्तिस्वप्रतिपालिनः॥ स्वष्टमतीक्षास्तः पुण्यस्य समदर्शिनः॥५६॥ यथा र्थवर्णनं च स्मिन् शास्त्रे आत्म
लात्मको॥ तच्छास्त्रं मे श्वरं ज्ञातुं शक्यते किल केवलम्॥५७॥ स पुण्यगुणसंपन्न ईशो यैस्त्वपायते॥ तथा यत्पठनात्सं
तं मलिनीक्रियते नृणां॥५८॥ मनुष्यैस्तानि शास्त्राणि कृतानि भ्रष्टभावेकैः॥ भ्रांतिनस्तीश्वरा तुंण्या ज्ञाता वन्य
ज्ञेयनिषेधकतः॥५९॥ शास्त्रेषु भारतीयेषु विद्यन्ते देवकर्मणौ॥ अतीव प्रुत्तरताताः प्रबधावहवत्खलु॥६०॥ अथ
विष्णुशिवादीनां कामाद्यालिसकर्मसु॥ अत्यन्ता भ्रष्टता भ्रातिमर्त्यतुल्यमलान्विता॥६१॥ बुधैर्ज्ञाता ध्रुवं सर्वाः पु
राणाद्युदिताः कथाः॥ किं सारवित्तयेतर्हि दृष्टान्नेन प्रयोजनं॥६२॥ ईदृशः कुत्स्यकर्मोपो भ्रष्टतः करणात्विताः
कर्तुं कदापि न शक्नोति विमलात्मना॥६३॥ न भ्रांत्या विष्कृतास्तेषु चरित्रेष्वेश्वरक्रियाः॥ नृणां तु कलिता बु
ध्यान्तपापप्रतिमूर्तयः॥६४॥ शास्त्रेष्वदिश्यते पूजाशिवविष्णाः सर्वधरोः॥ भारते त्वधुना प्रायस्य न्यते ब्रह्म
णोर्चना॥६५॥ शैवाश्च वैष्णवाश्चैव विवदन्ते परस्परं॥ स्वस्वदेवताभक्ताः परेषां देवनिर्दकाः॥६६॥ तथा च भाग
वते॥ भवव्रत धराये च ये चतान् समनुव्रताः॥ पाषाडिनस्ते भवंतु सञ्चात्र परिपथिनः॥ मुमुक्षवो घोररूपान् हि
त्वा भूतपतिनयः॥ नारायणकलाः शान्ता भजंति ह्यनसूयकाः॥१॥ तथा चेप्यपुराणे॥ यस्तु नारायणं देवब्रह्मरुद्र
दिदेवैः॥ सममन्यैर्निरीक्षेत स पाषाडि भवेत्सदा॥१॥ किमत्र बहु नोक्तेन ब्राह्मणयेष्वैष्णवाः॥ न स्युष्टव्या न व
क्तव्या न दृष्टव्याः कदाचन॥१॥ येन्यदेवं परत्वेन वदंति ज्ञानमोहिताः॥ नारायणं जगन्नाथा तैवै पाषाडिनः स्मृतः॥१॥
बासुदेवं परित्यज्य योन्यदेवमुपासते॥ तृषितो जान्हुवीतीरे कूपं रवनति दुर्मतिः॥१॥ विष्णुदर्शनमात्रेण शिव
द्रोहः प्रजायते॥ शिवद्रोहान्न स देहो न रक्तं नातिरक्तं॥ तस्मान्ने विष्णुनामापि न वक्तव्यं कदाचन॥ एष देवो म
हादेवोऽपि नो यस्तु महेश्वरः॥ न तस्मात्परमं किंचित्पदं समधिगम्यते॥१॥ विष्णुह्युपासना वेदे स्यादिमे मूलरूपके
न काप्यादिभ्यंते शास्त्रे सूर्याग्न्या चर्चनान्विते॥६७॥ वेदांश्च नाममात्रार्थं पूजितान् सर्वे भारते॥ विप्रा अधीय

तेत्येपरशास्त्रपरायणाः॥६८॥ एते स्तु चरमे शास्त्रे न्योन्यविपरीतैः॥ स्तूयन्ते पार्वती लक्ष्मी रुद्र रुद्रादिदेव
ताः॥६९॥ केषुचिन्मूर्तिपूजा च शास्त्रपूने निषिध्यते॥ शास्त्रेषु केषुचिद्विद्वान्निमांसास्त्यक्तः॥७०॥ तथा चेत्त
यो मांसं सर्वं भूतेषु सते मात्मानमीश्वरं॥ हितार्था भजते मोक्षार्थं स्वयं वज्रहोतिसः॥ काष्ठलोष्टेषु मुखानां युक्त
स्यात्मनि द्रव्यतो॥ मृच्छिला धानुदावादिमूर्तिवीश्वरबुधयः॥ चिश्चैतन्यपसामूढाः पराशान्तिनं वानिने॥ काश्च
नी प्रतिमां लुप्तानां नारत्नमयी शक्रां॥ पूजयेत्तु विधिना सया विपरमं पदमित्यादि॥ ईदृशास्तु शास्त्रोक्तम
तान्योन्यविपर्ययात्॥ तन्मध्ये केषुचिद्वातिरयाथार्थं च्यभातिह॥७१॥ सर्वस्वेवं पुराणेषु रताता अत्यसंगताः
किंवाल ज्जाकरावार्तवर्तते सहस्रशः॥७२॥ मुख्यान् भास्करेणापि स्वसिंघातं शिरोमणिं॥ भूमिराकाशश्च
स्यागोलाकारं च वर्ण्यते॥७३॥ सिंघातं विपरिते पुराणेषु तु भूरियं॥ पद्माकारं सपात्रोक्ता कुर्मपृष्टे परिस्थिता
७४॥ तद्वत्ते भूय हार्केन्दुतारादिविषयास्तथा॥ पुराणेषु दितावाचोः प्रतिभात्ययथार्थिकः॥७५॥ पुराणवर्णितास
प्तष्टतशीरादिमागराः॥ सर्वभूमिपरिभ्राजिपातोऽपि नैक्षिताः॥७६॥ सर्वज्ञेन श्वरेणापि भ्रातिः कर्तुं न श
क्यते॥ अतो भ्रमान्वितं शास्त्रं मे शं नास्तिकदाचन॥७७॥ शिष्य उवाच॥ शास्त्रेषु भारतीयेषु पुरोयुन्यं कमप्यु
त॥ किं स्पष्टं मन्यसे दौषमयुक्तार्थं समन्वितं॥७८॥ गुरु उवाच॥ गंगावगाहमात्रेण संगम्य नायमाचने
नमस्यं रोचते शिष्या तीव्रकिंलिषवर्धकं॥७९॥ अत्यन्तमुकुरंगंगस्नानं हीनं परिश्रमं॥ न भव्याद्भुनष्टृणां
न शोधिताष्वकलंककं॥८०॥ यतो यमाचनं सद्यः स्नानेन यद्विगम्यते॥ तदा किमनुतापिन किं भ्रमेण प्रयोज
नं॥८१॥ नराः गागीदमात्रेणैव विश्वसंघत्युक्तये पुण्यात्तः करणास्ते हि भवितुं शक्नुयाकथं॥८२॥ एतेर्ना व
श्विका बुधा वराहस्थापवित्रता॥ पापहृत्य समे स्नाने विश्वसद्भिर्मोहितैः॥८३॥ अन्यत्र केवलं त्यापाज्जो
योदुःसमुद्भवः॥ पुण्यनेनेन निर्णितो दंडो यमानुषाङ्गः॥८४॥ अतो हि स्नानमात्रेण यद्विगम्यति किंलिषां कथं

तज्जातदुर्वैषेर्नमुच्यतेनरास्तथा॥८५॥ पुनर्यदुदयेकुत्सापापासक्तिर्ननश्यति॥ सकल्यपक्षमामीशा
नप्राप्नोतिकदाचन॥८६॥ यतःसर्वज्ञकःपुण्यानरस्वातपसिषकः॥ बाह्यार्थमादसंतुष्टेहलुण्यकादुक्षतो
श्वरः॥८७॥ अपरंतुस्नानतःपश्चात्कामगर्वायबुधुत्॥ असक्तिरक्षतास्वातेनृणातिष्ठतिपूर्ववत्॥८८॥ इतिस्ती
कर्तुमर्हतिस्नातारःशरलात्मकाः॥ स्नानेनाहुवत्कारंज्ञात्मानंस्वहृत्कह॥८९॥ अतःकुत्सायशक्तानि
नृहन्दिनपुमानियत्॥ तद्गंगासलीलेस्नानपापंहर्तुंनशक्नुयात्॥९०॥ नन्नेयाकापिगगायास्थिताश
क्तिःफलान्विता॥ नांमोनाशायसामर्थ्यंलोकस्यवापिपुण्यद॥९१॥ यागंगौदेहिकान् रोगान्पिहर्तुंनश
क्नुते॥ नवापिविपरायस्तान्स्नातुंनमेत्कुंकसचन॥९२॥ सपापरूपकंरोगंदेहरुगभ्यात्यसत्तरे॥ विपश्चि
वसर्वाभ्याधिकच्छ्रममन्वितं॥९३॥ सर्वस्यचापिदुःखस्यसंकहेतुंनशक्नुस्ति॥ कथंस्वस्यशमात्रेणस
मर्थस्यात्रिकित्सितुं॥९४॥ इत्याद्येसगमेपापमुत्तुपायेःस्वकित्विषं॥ योमन्येताश्रमाच्यसतिष्टेदेहो
रतोहृदि॥९५॥ शिष्यउवाच॥ विश्वस्यायोधुवतररुष्टधमुक्तिस्तेनलभ्यते॥ इतिप्रागभवतामोक्तंरुष्टो
यमतवर्णनं॥९६॥ रुष्टविश्वासमात्रेणायमुक्तिर्यदिलभ्यते॥ तदाकिमुक्तिसौगम्यान्मायेमज्जतिरवार्
काः॥९७॥ गुरुउवाच॥ विश्वासात्केवलान्पापमोचनंगम्यतेनुगे॥ स्पष्टस्ययस्कृपापात्मातिष्ठेःनायेस
मुच्यते॥९८॥ अनुतापंविनाहृत्स्वपापत्यागसमन्वितं॥ नकोपिमानुषःरुष्टानुयायीवास्तवोमतः॥९९॥ अ
न्यत्रजायतेशिष्यशास्त्रेणरवार्थकेनह॥ पापस्यदौष्टवंकुत्समीशेनपृणितस्यैव॥१००॥ यतोहिहृदये
यस्यमहायज्ञोन्मोचका॥ अर्चेशस्कुनासिद्धसम्यगावशकोभवत्॥१०१॥ यस्यापिगोधनंरुष्टप्रा
यश्चितेनकेवलं॥ अश्वर्येणैश्वरेणेवंतेनप्राप्तुंनभवत्॥२॥ तदंघोविभुनादुर्लभंकिंनस्यासिद्धिचारणा
मानंवेत्थैरुणायोग्यहेयंचापिसमंततः॥३॥ शिष्यउवाच॥ पुराणान्यवहयानिजायतेतवतर्कतः

तर्काणिचात्यपूतानिप्रीतिकरस्वयं॥४॥ परन्तुनिर्मलावेदाःसहषद्रुदर्शनेगुरो॥ कुत्सार्थरहिताःकिंनमानानीया
विपश्चिता॥५॥ गुरुउवाच॥ दृढोवेदानुगःकोपियदिस्यात्तर्हस्त्वैसा॥ तद्विरुद्धनिराकुर्यात्पुण्यदिस्थितमहं
६॥ वेदेषुकचिच्छिष्ययथार्थगुणवर्णनं॥ माहात्म्यस्तनिसंयुक्तंयतेपरमात्मनः॥७॥ इंद्राग्निप्रभृतीनांतुषू
जान्त्रोपदिश्यते॥ अयुक्ताद्यात्मरूपेशचैकैरत्याज्यासमंततः॥८॥ तथैवप्राप्यतेतत्रनरबुधिभ्रमोऽधितः॥
अध्येतभ्रामकोदोषोयथार्थावाविनाशकः॥९॥ सर्वाणिविष्टपान्येवव्याप्तोति यद्यपीश्वरः॥ तथापिविचयेत्यक्तः
स्वस्वरूपमुदायतः॥१०॥ वेदेषुतुनसम्यक्समिन्नःप्रोक्तःस्वसर्गतः॥ प्रत्युताशेषवस्तुभ्याविविक्तवर्णयतेमृषा
११॥ यद्यदस्तितदीशोस्तीत्यादिवाक्येरसंगतैः॥ याथार्थ्यविपरीतैश्चभ्राम्यतेवेदपारगाः॥१२॥ श्रुतिवाक्येनुकू
लान्स्फुटावेदातिनामतिः॥ आतिगीतादिशास्त्रात्तदृढंभ्रान्तिसमन्विता॥१३॥ पवित्रईश्वरोज्येय आत्मरूपो
ह्यनंतकः॥ अनादिश्चाप्यनिर्वाच्यश्चाविकारिसनातनः॥१४॥ आत्मभ्यःपापल्लिप्येभ्यःक्षुद्रेभ्यश्चनृणांवि
भुः॥ स्मृतेभ्यश्चपदार्थेभ्योसौकर्यंनविचिच्यते॥१५॥ धीमान्यःकोपिशास्त्राणांविस्मृत्यभ्रामिकामतिं॥
भावस्त्वमानुषंध्येन्माहात्म्यमीश्वरस्यच॥१६॥ अत्यंताक्षुद्रतांस्वीयाभीतोज्ञातासपापका॥ अत्यास्मीति
मृपावादीभूयोमागभ्रतामसो॥१७॥ अनंतःपुण्यईशःकृतेजस्वीसर्वशक्तिमान्॥ कृपापोमानुषःक्षेत्रदुर्ब
लास्तृप्तशक्तिकः॥१८॥ शिष्यउवाच॥ यथार्थंभवतोवाक्येदृढंतर्कसमन्वितं॥ अतीवरोचतेमह्यं सत्यसत्या
र्थिनेगुरो॥१९॥ किंतुयत्तदितैःप्रोक्तंमायारूपमिदंजगत्॥ त्यक्त्वाबंधनादालानंतरूपाननराश्रितः॥२०॥ अ
ज्ञानविप्लुतोभूतामोक्षंकांक्षंतिनित्यशः॥ तस्यैवविषयेकिंलंमन्यसेवदमेगुरो॥२१॥ गुरुउवाच॥ अयथार्थ
मतंतेषांबोध्यमीदृशवादिना॥ नमायारूपकोज्ञेयःसंसारकिंतुवास्तवः॥२२॥ नरेष्वनंतमात्मानंस्थितयेये
वदंतिह॥ अज्ञानमोहितंतेतद्देहकारानिवधनात्॥२३॥ तेषामसंगताशेयातीवाप्रामाणिकामतिःत्यक्तव्या

सासमत्तैश्च यथार्थतर्कतत्त्वैः॥२४॥ संसारोवास्तवो ह्यस्तीति प्रत्यक्षप्रमाणतः॥ हृदादस्वः॥ इति यो हे स्फुटवि
विद्यः स्फुटनिश्चितं॥२५॥ यादृशं जायते किंचिदिदं यैर्मनेसाधिया॥ तादृशं वस्तुतो स्तेव नान्यथा तत्कदाचन॥२६॥
तस्मान् संस्थितो मर्त्येष्वात्मा पुण्यस्य नंतकः॥ शरीरवासमात्रयः पापज्ञानपरिपुतः॥२७॥ परंतु वस्तुतः पापो ज्ञेय आ
त्मान् दुःस्थितः॥ सर्वेष्वेकैकशो भिन्नो ह्यतवांश्च स्वभावतः॥२८॥ न हि मायामयं ज्ञेयं लघुवाकिं स्विषं नृणां॥ वास्तवं
तं तिकुत्स्य च दृढं घ्नसमन्वितं॥२९॥ पीडादरिद्रतारोगशोकादिक्लेशसंचयः॥ ज्ञातव्य ईशनिर्णीतो दंडार्थदुष्टकर्मणा
१३॥ पुनर्यद्यभविष्यन्वेनरा अंशाः परात्मनः॥ तदा ते सर्वदा स्थास्यन् सकलैश्च गुणान्विताः॥३१॥ न च ते दुर्बलाः पापा
आज्ञानामोहितास्तथा॥ कामादि रागलिप्ताश्च ह्यभविष्यन् कदाचन॥३२॥ जगत्यां परमं प्रातिद्वि यार्थेषु प्रदर्शितं॥
इशस्यैकोशलं दिव्यं नृनानासौख्यकारकं॥३३॥ इंद्रियाणीन्द्रियार्थाश्च ह्यन्योन्ययोग्यतान्विताः॥ अविष्कृत्य निर्वर्त्तनीया
धीमतां परमात्मनः॥३४॥ शुभ्रपूषकाः सौम्या विषयाः स्वस्वसंख्यकाः॥ गृह्यन्ते नित्ययोगेनैत्रैः प्रस्तुताश्चित्तस्यो॥३५॥ य
हिः स्वविषयाणां चोचनानि ग्रहायैव॥ निर्मितान्यति सौख्ये विज्ञातव्यं करणिहि॥३६॥ तथैव भ्रवणाघ्राणादीन्
द्रियाण्येव शक्यं लब्धवान्॥ स्वस्वार्थे ग्रहणे नित्यक्षमाणा चित्तानि हि॥३७॥ व्यर्थानि मानुषा मूढाः सदा कर्माणि कुर्वते॥ न
तो गः शक्नुयात्कीदृशं कर्तुं कदाचन॥३८॥ यद्यन्मायामयं शिष्यतुच्छं सम्यगनर्थकं॥ तत्कथं शक्यते कापि स्तुष्टु परम
धीमतां॥३९॥ शिष्य उवाच॥ निषिद्धा विषया सक्तिः पंडितैर्यैः समंततः॥ योगैर्यैरुपदिष्टा तन्मतिः किं नरोचते॥४०॥
गुरु उवाच॥ स्वीयाः स्वाप्ना किकारा गोकुशस्यासंति मानवे॥ तास्तत्वावश्यकान् कोपिनोत्पाटीयतुमीह तां॥४१॥ मे मह
र्षस्तद्वाक्रोद्योक्तमित्यादिकान्विश्रुः॥ नरेषु विदधो रोगान्नाना कर्मप्रवर्तकान्॥४२॥ औचित्यमात्रचित्तेनैकोपिक
र्मस्मान्न बह्विप्रवृत्तयेष्टे यत्नादर्थलब्धयेन पेक्षया॥४३॥ रागैः क्षुधात्तृषा युक्तैः स्वस्वविषयतत्त्वैः॥ न राणां रक्ष्यते
जीवो बुधिमत्नादिरक्षितः॥४४॥ मानुषा भोजनौचित्याकैर्नैकदाचनं भुजते॥ क्षुधया त्वेव लिख्यमर्त्या अदतिरबलुचो

दिताः॥४५॥ विरागा अभिविष्यन्ते सर्वमर्त्या समंततः॥ तदा लस्येन वश्यास्ते भविष्यन् गुणहीनकाः॥४६॥ विवृति
रभिविष्यन् स्वसांसारिककर्मणां॥ स्फुटसमानसे मर्त्येस्त्यक्त्वा मनपेक्षया॥४७॥ यस्तु वेष्टे ह्या युक्तः सपुवस्वा
र्थलब्धये॥ स्वरागचोदनाद्ययः परिश्राम्यति नित्यशः॥४८॥ एतस्मिन् विषये शिष्यदृश्यते परमात्मनः॥ धीमतास्तद्गु
तादिव्या नृजाति कुशलान्विताः॥४९॥ श्रमेण विद्यते सिद्धिर्न राणां विषयार्थिनां॥ पुण्यविचार्यतामो हि जायते यत्न
मात्रतः॥५०॥ तस्मान् न शिष्यकर्तव्यं रागाणामवहेलनं॥ स्फुटानां विभुना मर्त्या हि ता यननुहानये॥५१॥ न स्वार्थमात्र
सिद्धिचक्षुःसर्जिषत मानवः॥ संगतैस्तन्यमर्त्यानां नित्यालापचिकीर्षवः॥५२॥ येषामेतादृशो भावस्तनार्हतिस्तनुष्टयं
विस्मृत्तुं न रसं सर्गमुपकर्तुं तु नृन्परात्॥५३॥ स्त्रीभ्रातृसंततिस्नेहो युज्यते न स्वभावजः शयस्नेहपात्रमैवास्ति त
त्स्नेहो पंडितैर्भुवः॥५४॥ न विरागैः स्थितं पुण्यं सदसदवहेलके॥ नित्यायामीश भक्तेः तु चेष्टायुक्तक्रिया कृत्वा॥५५॥
विद्याभ्यासस्वधौ शक्तिः सिद्धौ यश्चेष्टते नरः॥ बुद्धिं स्वामीशसेवाये मत्ता ज्ञानाय चार्पितं॥५६॥ धनं यो बाह्यनिन्य
स्तं विभुना मन्यते बुधः॥ न स्वार्थमात्रसिद्धे तत्परायैव तपि चार्पितं॥५७॥ सपुवदपहीनात्मा दीशभक्त्यलकश्च चेत्
ज्ञातव्यपुण्यलब्धिष्य नित्यचेष्टा परायणः॥५८॥ पुनर्यो विषयायस्तः सह ते सनमानसः॥ न विद्वाधवज्ञानात्रवा विषय
हेलनात्॥५९॥ विपत्तिस्तीक्ष्णविहिता मशिता येति प्रत्ययात्॥ पुनस्य पुरुषस्यैव पुण्यं भातियार्थकं॥६०॥ विजहा
त्यलिखान् यस्तु विषयानवहेलया॥ सन्यासेतस्य किं पुण्यं निरामात्रसमुत्थितं॥६१॥ तथा च येष्टस्येत्या विरुध्य
शरदृश्यवहेलकं॥ ईशानित्वैव राग्यत्याज्यं भूपादि पश्चिना॥६२॥ शिष्य उवाच॥ सामान्यमानुषा ज्ञानदर्शनानां
मतिगुरोः॥ न श्रेष्ठं मन्यसे त्वं किं मुक्तिराचमनोषिणां॥६३॥ गुरु उवाच॥ न शिष्यदर्शने सत्यं गम्यते नरकस्य
तैः॥ अन्योन्यविपरीतार्थमीमांसान्यायसारव्यंके॥६४॥ वेदानामीश्वरोपतिर्यैः प्रमाणे निराकृताः॥ तैरेव दर्शनानां च
स्पृष्टं भवति खंडनं॥६५॥ शिष्य उवाच॥ तृतीयशास्त्रयाथार्थस्थापकं लक्षणं स्फुटं॥ शास्त्रेषु भारतीयेषु गुरोकिन्

म०प० क्षा० १० प्रकाशते ॥ ६५ ॥ गुरुवाच ॥ त्वत्प्राप्तधर्मशास्त्रे ॥ चत्वारो भारतवासिभिः ॥ केचलैः सत्यनुष्ठेयानमर्त्यैरन्यसे
 वंशजैः ॥ ६६ ॥ चातुर्वर्ण्यवहिस्युये ॥ शास्त्रेभिर्जीतवर्षकाऽनेनुशाभारतीयस्यशास्त्रस्यस्युः कथंनराः ॥ ६७ ॥
 अस्मानुधर्मतोविप्रर्त्तयतेफलमुत्तमे ॥ पुण्यैः सर्वान्यजातीनामुल्लेष्टेतिसेमने ॥ ६८ ॥ भूदेवश्चेतिशास्त्रैकै
 विश्वस्विकारिभिः ॥ धर्मस्यमूर्तिभिश्चैवधर्मकोषप्रपालकैः ॥ ६९ ॥ स्वभावंयस्तुविप्राणामन्यवर्णनं
 था ॥ ध्यात्वाविचारयेत्साधुविप्रोपिशेरलात्मकः ॥ ७० ॥ सविप्रान्क्षत्रियान्वैश्यान्शूद्रांश्चापिस्वभावतः ॥
 तुल्यान्समाभावांश्चस्वीकरीष्यत्यसंशयः ॥ ७१ ॥ पापिनोद्देष्टव्यागादियुक्ताभात्यपरेयथा ॥ शूद्रादिमानवाःस
 र्वेतथैवविप्राह्यणा अपि ॥ ७२ ॥ नेंद्रियैर्मनसो नैव न धियान्गुणातरैः ॥ उत्कर्षाभातिविप्राणांविशेषोवाश्वभाजः
 ७३ ॥ सर्वशास्त्रार्थवितोहिगुदवित्याविचारणे ॥ तुल्यधिसूक्ष्मताभातिशूद्रस्यत्राद्यणस्य ॥ ७४ ॥ नृकार्येशार्चनाचापि
 विप्रेणसाध्यतेयथा ॥ तथैवसाध्यतेसम्यक् शूद्राद्यैर्मत्तमानसैः ॥ ७५ ॥ इत्यादितर्कतैः शिष्यमनोभारतनीरति ॥ विप्रादि
 जातिभेदोहिनिराकृत्योस्तिधीमता ॥ ७६ ॥ यच्चप्रामाणिकत्वेवमयुक्तमतिरीदृशी ॥ शास्त्रेष्वदिश्यतेनित्यंनृसम
 त्वविनाशिका ॥ ७७ ॥ नतानिविभुनाभान्तिदत्तानिसमदर्शिता ॥ नैरेककल्पितानिहंससारेष्वर्थछिप्फकैः ॥ ७८ ॥
 शिष्यउवाच ॥ इदानीभवतात्रोक्तोतीवमेवाचतेयुगे ॥ प्रमाणसंयुतस्तर्कोयथार्थोहिमयामतः ॥ ७९ ॥ परंतुपठनास्तस्यारु
 चिःकिंनभवेदद्य ॥ भारत्यधर्मशास्त्रोक्तमतासक्तविपश्चिता ॥ ८० ॥ गुरुवाच ॥ एवमस्ति यथायत्नं किंतुसत्यमत
 स्यह ॥ सर्वेषांगोचरेवार्ताभाव्याभवतियत्नतः ॥ ८१ ॥ धर्म्याहिकलमत्यंतंलभंतेसत्यवित्तितः ॥ तन्नोत्याददविश्वासाः
 प्रयंतोमुक्तिवर्मनि ॥ ८२ ॥ नरास्तयेभ्रमाविष्टाः पुण्यमार्गंविहायते ॥ चेक्रियंतेक्रियानिवाः स्वभ्रांतस्वांतचोद
 नात् ॥ ८३ ॥ नास्माकंजायतेतोषेपरंपरामतस्वडनात् ॥ प्रत्युतारुचितः स्तैषांक्रिष्टेस्मिंशिष्यवस्तुतः ॥ ८४ ॥ बुधानां
 भारतीयानांमस्मिसत्योहितेऽयुक्तः ॥ लडुसेःसूक्ष्मतांवेदिकव्यशक्तिंचमुदरो ॥ ८५ ॥ वैयाकरिणिकंवियातेषामन्य

निसंस्तरा ॥ गुणांश्चबहुलांस्तेषुविविधान्वेद्यसंस्थितान् ॥ ८६ ॥ धर्मस्यविषयेत्तेतान्भ्रामिंतानस्वितान्ब्रुवे ॥ य
 थार्थशास्त्रहीनाश्चस्यप्राप्तमुक्तिमार्गकान् ॥ ८७ ॥ नमुक्तिकांक्षयाशिष्यतन्नेम्यान्वप्रचोदितः ॥ तर्कमाश्लोशहीनो
 हंश्रंतं प्रोच्येत्वयाधुना ॥ ८८ ॥ विचारयंतुधीमंतोममतर्कपरीक्षकः ॥ सत्यं सर्वेचगम्यास्तः संप्रदात्सदात्मनः ॥ ८९ ॥ इति
 मतपरीक्षायां भारतीयशास्त्रेविचारोनामपंचमोऽध्यायः ॥ ९० ॥ समासाचश्रीमज्जान्मयूरेणविरचितेयं
 मतपरीक्षा ॥ पञ्चाक्षरश्लोकः ॥ पंचमाध्यायेपंचत्रिंशत्पृष्ठेनभात्याविष्कृतास्तेषु ॥ इतिचतु
 षष्टीश्लोकानंतरमिमेत्रयोदशश्लोकज्येष्ठाः ॥ हितायांवातरक्तृणाः सतांनाशायदुष्कृता ॥ इत्युक्तंभगवद्गीतावाच्य
 श्लोकद्वयेस्फुटं ॥ १ ॥ तथाचचतुर्थोऽध्यायेसप्तमाष्टमौश्लोकौ ॥ यदायदाहिधर्मस्यग्लानिर्भवतिभारत ॥ अश्रुस्थानमध
 र्मस्यतदात्मानंरुज्जाम्यहं ॥ परित्राणायसाधुनांविनाशायचदुष्कृताधर्मसंस्थापनार्थयनदस्मानंरुज्जाम्यहं संभवा
 मियुगेयुगे ॥ ८ ॥ सज्जनैर्नानुकार्यास्तृष्णानाचरिताक्रिया ॥ इतिस्वीकर्तुमर्हंतिसाधवः शास्त्रपारगः ॥ ९ ॥ यतौतिका
 मुकारुष्णारेमेगोपीगणैसह ॥ तथापरस्त्रियंराधामहरद्व्यभिचारकृता ॥ ३ ॥ एतादृक्कर्मणां ध्यानात्यक्तव्यानां हि
 साधुभिः ॥ गच्छेयुः साधवः शिष्यपरित्राणां कथंनरा ॥ ४ ॥ स्वयंचतुष्क्रियः कृष्णोदुर्जनान्नाशयिष्यति ॥ स्त्रीया
 नुकारिणोपीतिनसंभवतिकर्हिचित् ॥ ५ ॥ तथैवमद्यपोब्रह्मास्फुटारतिका मुका ॥ देवानामगमन्निंदामिति
 शास्त्रेषुवर्ण्यते ॥ ६ ॥ शिवश्चक्रामुकोमनोवैश्यागाम्युयभावकः ॥ इत्येवतस्ततः शिष्यपुराणेषुप्रगीयते ॥ ७ ॥ ह्युपुण्य
 क्रियायुक्तावाच्यावार्तादियौकसां ॥ अशेषांजायंतमुष्टुपचलक्षणपारगैः ॥ ८ ॥ नराः कुकर्मकृदेवपूजनात्किंकु
 र्मकाः ॥ नभवेयुः स्वकीयेष्टदेवकर्मनुकरण ॥ ९ ॥ तथाचगीतायां तृतीयाध्याये एकविंशतितमश्लोकः ॥ यद्यद्यचरति
 ष्टस्तनदेवेतयेजन ॥ सयत्प्रमाणं कुरुतेत्येकस्तदनुवर्तते ॥ २१ ॥ येयेपूतक्रियान्देवान्निंत्यंध्यायति किंजते ॥ तेषांभज
 ररुचासिमलिनोरुतचेतसः ॥ १० ॥ तथानित्यपदेशायेभान्तिशास्त्रेष्वितस्ततः ॥ प्रायोदेवप्रमाणैस्तेनिरस्यंतेयचोदकैः ॥ ११ ॥

म०प०क्षा०११ देवताकोनरोजाला कामको धवशीरुता॥ नाधं कुर्वति रागार्तो व्याजेन देवताः दुःखसां॥१२॥ देवाः कर्माणि कुत्स्यानि
ये कुर्वन्ति कुनायकाः॥ भवेयुस्तैकथं शिष्यपूजार्हाः पारमैरपि॥१३॥ ॥ पश्चात्कृतश्लोकाः पंचमाध्याये॥ ॥ वेदान्त
मीश्वरोत्तरितिरिचतुःषष्टैधिकैशतश्लोकानंतरं शिष्यउवाच इत्यस्मात्प्रागिमे एकोनविंशतितमश्लोका ज्ञातव्याः
ज्ञानान्मुक्तिर्भवेत्सा तुल्यपुवास्ति ब्रह्मणि इति दर्शनषट्कस्य मतसारो वगम्यते॥१॥ तत्र नावगते मुष्टु शिष्यदा
शिनि कुरु मे॥ न ज्ञानमात्रतो मुक्तिर्न च मुक्तिर्यात्मिका॥२॥ मुक्तिरुक्त्वा स्तवायाति पापमोचनमेव सा॥ नष्टाद्य
सक्तिकानां वानित्यानंदस्वरूपिका॥३॥ विवेकज्ञानतः सिद्धा लयीभाव्याः परात्मनि॥ इत्थं यः प्राह ते नार्चो
प्यपवाद्यतयीश्वरः॥४॥ न तेन ज्ञायते सम्यक् गुणं तत्त्वं परात्मनः॥ न श्रष्टत्वं न माहात्म्यं न ते ज्ञो नाविकारिता॥५॥
न वापि सर्वभूतानां कृतानां मीश्वरे च या॥ सृष्टत्वं न त्वत्त्वं त्वं वास्तु ते नावगम्यते॥६॥ अनादिमीश्वरो सृष्टः स्रष्टा
मर्त्यस्थितात्मना॥ आत्मानं रक्तमनुच्य स्रष्टा असर्जिषत सादयः॥७॥ सृष्टस्रष्टोरभेदे वै भिन्नयोः संभवे कथं॥ सृष्ट
स्य लयनं वैवस्वष्टरीत्यत्यसंगतं॥८॥ यो लयो ब्रह्मणि प्रोक्ते नाशतुल्यः स विद्यते॥ व्यक्तिबोधे गते किं न विली
नानां क्षयो भवेत्॥९॥ अभेदमनने शार्चाभीयुक्ता तथा नरे॥ कृत्यस्वक्षुद्रताज्ञानं निर्वेदश्च विनश्यति॥१०॥ यु
नर्न ज्ञानतश्शिष्यविवेकाद्वा सभावजा॥ नृजाते ध्रष्टृजाधौ घजनिक्रयः क्वापि नश्यति॥११॥ यः पारमार्थिकज्ञान
कोषं स्वस्मिन् हि संस्थितं॥ मन्ये तो तर्कबोधेन दर्पो बध्नेत तद्दि॥१२॥ तस्माद्दार्शनिकाः सर्वे शिष्यसूक्ष्मधि
योषिते॥ यथार्थमैश्वरज्ञानं न यांति स्वातपावनं॥१३॥ अत्यंतमीश्वरः पुण्यः पापाप्रीति करोददं॥ न स्वातसर्वम
र्मज्ञोनित्यसाक्षी च यत्सदकु॥१४॥ कुचिंता तोप्यसंतुष्टोऽस्य विस्मर्तनरादुःखसां॥ शपे मुत्र करिष्यंश्च विचारं न्याय
ते नृणां॥१५॥ इत्यादिरूपदेशो वै यस्मिन् शास्त्रे मुहुर्मुहुः॥ यत्नात्र दिश्यते तन्न न सत्यमार्गं न येत्कथं॥१६॥ इश्व
रोस्तितिसर्वत्र लोके स्वीकुरुते जनः किं त्वनमात्रवित्तैः कामपूरं किं त्विषंत्यजेत॥१७॥ किं त्वं वा दंडदः पुण्यानि

संपश्यति मां विभुः॥ इति भीत्यन्विता यत्स्वांते प्रविष्टो दंडः॥१८॥ स पुन्यकेवलः सेवामीश्वरस्य यथा हिंसा॥ स सर्वकृष्ण
षलागां खलुकर्तुं शक्नोति॥१९॥ सकलदुरितनाशक श्रीहरिर्जयति॥ ॥ पारवंदमतस्वंडक श्रीकृष्णो जयति

॥ इति मनपरीक्षा समाप्ता ॥

